

“ผู้ไทย, ผู้ไท และ ภูไท” ความหมายของคำเรียกชื่อ การตั้งถิ่นฐานเดิมและการตั้งถิ่นฐานใหม่ในประเทศไทย “Phuthai” meaning of the name, Original Settlement and New Settlement in Thailand

ณัฐพล ชาริรักษ์ (Natthaphon Chareerak)¹

วิรัช วงศ์ภินันท์วัฒนา (Wirat Wongpinunwatana)²

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์คำเรียกชื่อและความหมายของคำเรียกชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทที่นักวิชาการในประเทศไทยนิยมใช้ในงานวิจัยและงานวิชาการ รวมทั้งการอพยพย้ายถิ่นฐานในประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่า คำเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทมีหลายคำ แต่ปัจจุบันนิยมใช้ 3 คำ ได้แก่ คำว่า “ผู้ไทย” นิยมใช้ตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน คำว่า “ผู้ไท” ใช้ในความหมายเมื่อกล่าวถึงกลุ่มคนไทที่พูดภาษาตระกูลไท อาศัยอยู่ทั้งในและนอกประเทศไทย และคำว่า “ภูไท” ใช้ในความหมายเมื่อกล่าวถึงกลุ่มคนที่มีถิ่นเดิมอาศัยอยู่ตามภูเขา สำหรับถิ่นเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทนักวิชาการมีความเห็นอย่างสอดคล้องกันว่าอยู่ที่เมืองแฉ่ง (หรือเมืองแก่น) หรือเมืองน่านน้อยอ้อยหนู (ปัจจุบันเรียกว่า เมืองน่านน้อยอ้อยหนู) ปัจจุบันคือจังหวัดเดียนเบียนฟูในประเทศเวียดนาม และอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ ในเวลาต่อมาก็ถูกกวาดต้อนเข้าสู่ประเทศไทย 3 ระลอก คือ สมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นการอพยพครั้งใหญ่ที่สุด เพราะกลุ่มชาติพันธุ์

¹ ครุ คศ. 1 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย โรงเรียนธาตุพนม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนม
Practitioner Level, Department of Thai Language, Thatphanom School, The Secondary Educational
Service Area Office Nakhon Phanom. Corresponding author, E-mail: jane999niez@gmail.com
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาชาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

² Assistance Professor in Thai program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University,

ที่อาศัยอยู่ในหัวเมืองฝ่งซ้ายแม่น้ำโขงถูกกวาดต้อนให้เข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณฝ่งขวาแม่น้ำโขง และกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทจึงได้ตั้งบ้านเมืองอยู่บริเวณฝ่งขวาแม่น้ำโขงนับแต่นั้นเป็นต้นมา เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารราชการแผ่นดินในสมัยต่อมา ทำให้หลายเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทถูกลดฐานะลงเป็นเพียงตำบลขึ้นตรงต่ออำเภอ หลายเมืองก็ถูกลดฐานะลงเป็นอำเภอขึ้นตรงต่อจังหวัด การแบ่งเขตการปกครองลักษณะนี้ทำให้ในปัจจุบันพบว่ากลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทตั้งถิ่นฐานอยู่ทั่วไปในหลายจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะจังหวัดสกลนคร กาฬสินธุ์ มุกดาหาร และนครพนม

คำสำคัญ: ผู้ไทย, ผู้ไท, ภูไท, การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท

Abstract

This article aims to analyze the names and meanings of the names of the Phuthai ethnic group popularly used by Thai scholars when using in research and academic reports and to study the immigration of the Phuthai ethnic group from the past to the present. It found that; There are multiple words that have been used when referring to the Phuthai ethnic group. However only three words are dominant. Furthermore, Thai scholars unanimously agree that the original hometown of the Phuthai ethnic group was in Muang Thaeng. (or Muang Taen) or Muang Nam Noi Oi Nu (or Na Noi Oi Nu) which is now called Dien Bien Phu Province in Vietnam. Later, the group migrated in the Lao Kingdom of Lan Xang, Vientiane. After that, it was forcibly driven to Thailand three times, namely, during the reign of King Taksin the Great. The reign of King Buddha Yot Fa Chulalok the Great (Rama I). And the reign of King Phrabat Somdet Phra Paramathiworaset Maha Jessadabodindra Phra Nangklao Chao Yu Hua (Rama III) which is the largest migration because the ethnic groups lived in cities on the left bank of the Mekong River were forcibly settled on the right bank of the Mekong River.

And the Phuthai ethnic group has settled on the right bank of the Mekong since then. When there was a change in the administrative structure of the state affairs in Thailand. As a result, many cities of the Phuthai ethnic group were downgraded to sub-districts. Many cities were downgraded to districts. With such administrative division, The Phuthai ethnic group has settled in many provinces of the Northeast. It is found mainly in Sakon Nakhon, Kalasin, Mukdahan and Nakhon Phanom provinces.

Keywords: Phuthai, The settlement of Phuthai ethnic group in Thailand

1. บทนำ

ประเทศไทยตั้งอยู่ใจกลางผืนแผ่นดินใหญ่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีความหลากหลายทางด้านกลุ่มชาติพันธุ์ เพราะจากจำนวนประชากรมากกว่า 60 ล้านคน มีกลุ่มชาติพันธุ์มากถึง 70 กลุ่ม ตั้งถิ่นฐานอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของประเทศ (สุวิไล เปรมศรีรัตน์. 2549: น. 8) จากแผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทยของสุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ (2547: น. 15-18) ระบุชัดเจนถึงการกระจายตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ด้านการร่วมเชื้อสาย (Genetic Relationship) พบว่า มีตระกูลภาษา 5 ตระกูล ได้แก่ ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก ภาษาตระกูลจีน-ทิเบต ภาษาตระกูลออสโตรเนเซียน ภาษาตระกูลม้ง-เมี่ยน และภาษาตระกูลไท ซึ่งมีผู้พูดภาษตระกูลนี้มากที่สุดถึงร้อยละ 94 ของประชากรในประเทศ

กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทก็เป็นอีกหนึ่งกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษตระกูลไท (Tai Language Family) นักวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทมีความเห็นสอดคล้องกันว่าถิ่นฐานเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทอยู่ที่เมืองแฉ่ง (หรือเมืองแฉ่น) หรือเมื่อน่าน้อยอ้อยหนู (ปัจจุบันเรียกว่า เมืองน่าน้อยอ้อยหนู) ปัจจุบันคือจังหวัดเลยนเปียนฟูในประเทศเวียดนาม และมีประวัติการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ ในเวลาต่อมา ก็ถูกกวาดต้อนเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณฝั่งขวาแม่น้ำโขง หรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยในปัจจุบัน (สุวิทย์ ธีรศาสตร์ และณรงค์ อุปัญญา, 2538: น. 25-21, สุรัชย์ ชินบุตร, 2553: น. 23-28, ศรีสุข ผอินทร์, 2557: น. 76-79, สุทธิดา จันทรดวง, 2560:

น. 74-75 และบุญยงค์ เกศเทศ, 2562: น. 93) จากการศึกษาของสุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ (2547: น. 63) พบว่ามีกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทที่ใช้ภาษาผู้ไทยอยู่จำนวนราว 470,000 คน จากอดีตจนถึงปัจจุบันมีนักวิชาการหลายสาขาได้นำแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ มาศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทในประเทศไทยเพื่อสร้างองค์ความรู้ให้แวดวงวิชาการเป็นจำนวนมาก ทั้งนักวิชาการด้านภาษาศาสตร์ที่มุ่งศึกษาระบบเสียงภาษาผู้ไท คำศัพท์ภาษาผู้ไท หรือพฤติกรรมการใช้ภาษาของคนผู้ไท เช่น พิณรัตน์ อัครวัฒนากุล (2541), สุทธิดา จันทรดวง (2560) ญัฐพล ชาริรักษ์ และวิรัช วงศ์ภินันท์วัฒนา (2564ก และ 2564ข) นักวิชาการด้านคติชนวิทยาศึกษาเกี่ยวกับคติความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม เช่น ลักษณะกร สัตถาผล (2550), สุรชัย ชินบุตร (2553) และสุนทร ศรีหาค้าง (2560) เป็นต้น นักวิชาการด้านสถาปัตยกรรมศาสตร์ศึกษาบ้านเรือนและสิ่งปลูกสร้าง เช่น นพดล ตั้งสกุล และจันทิพย์ วงศ์คำ (2546) นักวิชาการด้านศิลปกรรมศาสตร์ศึกษาดนตรีและการฟ้อนรำผู้ไท เช่น รัตติยา โกมินทรชาติ (2549) และนิยม พ้อคำช้าง (2559) เป็นต้น จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยดังกล่าว ผู้เขียนพบประเด็นที่น่าสนใจคือ นักวิชาการได้ใช้คำเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทหลายคำซึ่งนักวิชาการแสดงเหตุผลไว้หลายเหตุผลทั้งที่สอดคล้องและไม่สอดคล้องกัน

บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์พิจารณาคำเรียกชื่อและความหมายของคำเรียกชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทที่นักวิชาการไทยนิยมใช้ในงานวิจัยและงานวิชาการ ตลอดจนนำเสนอให้เห็นถึงถิ่นฐานเดิมก่อนอพยพย้ายถิ่นฐาน และการอพยพย้ายถิ่นฐานจากผืนแผ่นดินเกิดเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะเป็นข้อมูลพื้นฐานให้กับนักวิชาการสำหรับศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทต่อไป

2. ความหมายของคำเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์

คำเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทปรากฏในเอกสารทางวิชาการหลายคำ ได้แก่ “ภูไท”, “ผู้ไทย”, “ผู้ไท”, “ผู้ไทย”, “ผู้ไท”, “ผู้ไท” และ “ผู้ไทย” ซึ่งในจำนวนคำเหล่านี้มีคำว่า “ผู้ไทย”, “ผู้ไท” และ “ผู้ไทย” เป็นคำที่ไม่นิยมใช้แล้วในปัจจุบัน ขณะที่คำว่า “ผู้ไทย”, “ผู้ไท” และ “ผู้ไท” ยังเป็นคำที่นิยมใช้มาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งนักวิชาการหลายท่านได้อธิบายและแสดงเหตุผลไว้หลายประการ ซึ่งผู้เขียนได้สรุปเพื่อให้เห็นภาพรวมของคำเรียกชื่อและความหมายของคำเรียกชื่อ ดังนี้

คำว่า “ภูไทย” ปรากฏว่ามีการใช้ในหนังสือลัทธิธรรมเนียมต่าง ๆ ภาคที่ 18 ตอนที่ 1 ว่าด้วยเรื่องชนชาติภูไทย แลชาติญ่อ เรียบเรียงโดยพระโพธิวงศาจารย์ (ติสโส อ้วน) (2469: น. 15-1) แห่งวัดสุบรรณ์ เจ้าคณะมณฑลอุบลราชธานี พิมพ์เผยแพร่ในปี พ.ศ. 2469 ในหนังสือเล่มนี้กล่าวถึงการตั้งถิ่นฐานและการอพยพย้ายถิ่นฐาน การแต่งกาย ศาสนาและความเชื่อ การประกอบอาชีพและพาหนะในการเดินทาง และในอนุสาร อ.ส.ท. ก็ยังใช้คำว่า “ภูไทยเรณูนคร” พิมพ์เผยแพร่ในปี พ.ศ. 2503 ซึ่งสุเทพ ไชยขันธุ์ (2556: น. 155) ไม่เห็นด้วยที่จะใช้คำนี้พร้อมกับอธิบายไว้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทในอำเภอเรณูนครมักจะใช้คำว่า “ภูไทย” เพราะเข้าใจกันว่าบรรพบุรุษได้มาตั้งถิ่นฐานใกล้ภูเขา ซึ่งในความเป็นจริงแล้วอำเภอเรณูนครตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำโขง และห่างจากภูพานน้อยในเขตอำเภอนาแกกว่า 20 กิโลเมตร การใช้คำว่า “ภูไทย” น่าจะเกิดจากความเข้าใจผิดและในกรณีที่อนุสาร อ.ส.ท. ใช้คำว่า “ภูไทย” ด้วยเหตุผลด้านความมั่นคงของชาติในยุคที่พรรคคอมมิวนิสต์ (พคท.) ทำสงครามแย่งชิงมวลชนกับรัฐบาลไทย ซึ่งคำนี้ก็ไม่ได้เป็นที่นิยมใช้กันมากนักในปัจจุบัน

ขณะที่คำว่า “ภูไทย” และ “พูไทย” ก็ปรากฏว่ามีใช้ในงานเขียนจำนวนหนึ่ง ซึ่งศรีสุตา เอื้อนครินทร์ (2520: น. 37-42) อธิบายไว้ว่า ในอดีตคำว่า “ภูไทย” ปรากฏในงานเขียนของละออ ศรีสุคนธ์ ในหนังสือท่องเที่ยว เรื่อง เที่ยวเมืองไทย 71 จังหวัด ในปี พ.ศ. 2508 และ พ. ชลธาร (นามแฝง) ในหนังสือ เรื่อง ทศนาจรเจ็ดสิบเอ็ดจังหวัด ในปี พ.ศ. 2508 เช่นกัน ส่วนคำว่า “พูไทย” ปรากฏในงานเขียนของน้อม โพธิเบศร์วงศ์ ในอนุสาร อ.ส.ท. พิมพ์เดือนมิถุนายน ปี พ.ศ. 2505 และพระมหาเขียน ฐิตสีโล ในหนังสือ ประวัติศาสตร์ผู้ไทย ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ รวมถึงในประชุมพงศาวดารภาคที่ 22 เมืองโสย ก็ปรากฏใช้คำนี้ และบางครั้งก็ใช้คำว่า “พูไท” ปนกัน

ถ้านำทั้งคำว่า “ภูไทย” และ “พูไทย” มาแปลความหมายตามพจนานุกรม โดยแยกออกเป็นคำ ๆ ได้แก่ คำว่า ภู, ญ, พู, ผู้, ไท และ ไทย จะพบว่า

- 1) ภู หมายถึง ชื่อแมลงชนิดหนึ่ง ตัวขนาดนี้วก้อย ตัวและปีกมีสีดำเจือน้ำเงิน มีคอสีเหลือง มักเจาะปล้องไม้ไผ่เข้าไปทำรังอยู่
- 2) ญ หมายถึง ดิน, แผ่นดิน, โลก, เนินที่สูงขึ้นเป็นจอม, เขา
- 3) พู หมายถึง สิ่งที่มีลักษณะนูนออกมาข้างในเป็นห้อง ๆ เช่น พูทุเรียน, ชื่อถั่วชนิดหนึ่งฝักเป็นเหลี่ยม ๆ

- 4) ผู้ หมายถึง เป็นคำแทนคำว่าคน หรือสิ่งที่เสมือนคน
- 5) ไท หมายถึง เป็นคำโบราณ หมายถึง ไทย, ผู้เป็นใหญ่
- 6) ไทย หมายถึง ชนชาติใหญ่ชาติหนึ่งในตะวันออกเฉียงใต้ของทวีปเอเชียมีมาก
สาขาย่อยกัน สาขแห่งประเทศที่เป็นอิสระ คือไทยแห่งประเทศไทย, ความมีอิสระในตัว,
ความไม่เป็นทาส

เพราะฉะนั้น คำว่า 1) “ผู้ไท” หมายถึง ไทยที่อยู่ภูเขา หรือ ผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน, 2) “ผู้ไทย” หมายถึง คนไทยที่อยู่ตามภู, 3) “ผู้ไท” หมายถึง คนไทย หรือ คนผู้เป็นใหญ่ ส่วนคำว่า “ผู้ไทย” และ “ผู้ไท” ถ้าจะแปลความหมายคงหมายถึงสิ่งอื่นที่ไม่ใช่คน ทั้งนี้ ศรีสฐา เอื้อนครินทร์ (2520: น. 42) ยังได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า ทั้งละออ ศรีสุคนธ์, พ. ชลธาร, น้อม ไทธิเบศร์วงศ์ และพระมหาเขียน ฐิตสีโล อาจใช้คำศัพท์นี้เพื่อต้องการเขียนให้ตรงกับเสียงพูดเท่านั้น โดยไม่ได้คำนึงถึงความหมายของคำ

ขณะที่คำว่า “ภูไท” บุคคลแรกที่ใช้คำนี้ในเอกสาร คือ สมเด็จพระมหาวิรวงศ์ (อ้วน ติสโส) ส. ศิวรักษ์ (นามแฝง) (2512: น. 4, อ้างถึงในนิยม พ้อคำช้าง, 2559: น. 15-16) อธิบายไว้ว่า พระยาอนุমানราชชนเคยก่ลาวถึงเหตุที่ใช้คำว่า “ภูไท” นั้นมาจากสมเด็จพระมหาวิรวงศ์ (อ้วน ติสโส) ได้ยินชาวบ้านเรียกตัวเองว่า “พูไท” แปลไม่ได้ความ จึงใช้คำว่า “ภู” แปลว่าใหญ่ พระยาอนุমানราชชนจึงอธิบายต่อสมเด็จพระมหาวิรวงศ์ (อ้วน ติสโส) ว่าคนกรุงเทพฯ ในอดีตก็ออกเสียงว่า “พูชาย” “พูหญิง” กันทั้งนั้น และยังเคยได้ยินพระยาตราภัยพิพัฒพุดว่า “ท่านผู้มีเกียรติทั้งหลาย” หลายครั้ง และในที่สุดสมเด็จพระมหาวิรวงศ์ (อ้วน ติสโส) ก็ยอมรับว่าที่ใช้คำว่า “ภูไท” นั้นไม่ถูกต้อง พระยาอนุमानราชชนเคยปรารภให้ ส.ศิวรักษ์ ว่าคนก็ยังลอกหนังสือโดยใช้คำว่า “ภูไท” ของสมเด็จพระเจ้าเรื่อยมา เช่นเดียวกับธันวาคม ใจเที่ยง (2555: น. 8) ที่ไม่เห็นด้วยที่จะใช้คำว่า “ภูไท” ด้วยเหตุผลว่า ภูไท ที่หมายถึง ไทภู อาจรวมถึงพี่น้องลาวเทิงซึ่งเรียกตัวเองว่า “บุรู” ก็แปลว่า ไทภูหรือคนแห่งภูเขาเช่นกัน และถ้ายังคงใช้คำนี้ก็จะทำให้สายสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทโบราณกลุ่มต่าง ๆ คลุมเครือ

แม้ว่า ส.ศิวรักษ์ และธันวาคม ใจเที่ยง จะอธิบายว่าการใช้คำว่า “ภูไท” นั้นไม่น่าจะถูกต่อนัก แต่ประวัติคำพหุ (2549: น. 30-39) เห็นด้วยที่จะใช้คำนี้ เพราะในอดีตกลุ่มคนไทเชื่อว่าภูเขาเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ แต่เดิมคำว่า “ภูไท” น่าจะมาจากคำว่า “ภูของคนไท” เพราะในอดีตคนกลุ่มนี้อาศัยอยู่บริเวณสิบสองจุไทตอนเหนือของประเทศ

ลาวที่มีภูมิประเทศเทือกเขาสลับซับซ้อน และคนกลุ่มนี้ก็อาศัยภูเขาเป็นที่ทำกิน ดังนั้น ภูเขาแต่ละลูกจึงเป็นกรรมสิทธิ์ของคนกลุ่มนี้ ขณะเดียวกันคำว่า “ของคน” อาจเป็นคำที่เกินความจำเป็น จากเดิมที่เคยใช้คำว่า “ภูเขาของคนไทย” ก็ถูกลดลงเหลือเพียงคำว่า “ภูเขา” ตามหลักการออกเสียงเพื่อประหยัดการใช้คำ เช่น คำว่า โรงพยาบาล ก็ออกเสียงว่า “โรง’บาน” พิษณุโลก ก็ออกเสียงว่า “พิด’โลก” เจษฎ์ศิริ เกื่อนมูลละ (2553: น. 8) และ ภัณฑิรา คำสีลา (2559: น. 6) อธิบายความหมายของคำนี้ไว้อย่างสอดคล้องกันกับประวัติ คำพรหม สรุปได้ว่า “ภูเขา” หมายถึง คนไทยหรือคนไทยที่อยู่ตามเขา หรืออยู่บนภูเขา ขณะเดียวกันก็ยังมีเอกสารอยู่จำนวนหนึ่งที่ใช้นี้ เช่น หนังสือเรื่อง “185 ปี ขนเผ่าภูไท อุบเม่า” (สภากวฒนธรรมตำบลอุ้มเม้า. 2558) ที่เขียนขึ้นโดยกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทในตำบล อุ้มเม้า อำเภอดงหลวง จังหวัดนครพนม เพื่อบอกเล่าประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ ตนเอง เป็นต้น นอกจากนี้ก็พบว่ามีเอกสารวิชาการและงานวิจัยหลายเรื่องที่ใช้คำนี้ เช่น รัตติยา โกมินทรชาติ (2549), ลักษณะการ สัตถาผล (2550), เจษฎ์ศิริ เกื่อนมูลละ (2553), สิริยาพร สาสิทธิ์ (2554), ภัณฑิรา คำสีลา (2559) และสุนทร ศรีหาลัง (2560) เป็นต้น

ส่วนคำว่า “ผู้ไทย” เป็นคำที่บัญญัติไว้พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2556: น. 785) มีความหมายว่า ขนชาติไทยสาขาหนึ่งแถบสิบสองจุไทย และพลตรี หลวงวิจิตร วาทการ (2549: น. 93) ก็ใช้คำว่า “ผู้ไทย” ในงานเขียนเรื่อง งานค้นคว้าเรื่องชนชาติไทย โดยอธิบายไว้ว่า “ผู้” แปลว่า คน “ผู้ไทย” จึงหมายถึงคนไทย ผู้ลาวหมายถึงคนลาว และคำนี้ก็ปรากฏในประชุมพงษาวดาร ภาคที่ 2461) 9: น. 29-40, น. 111-78) เรื่องพงษาวดารเมืองลาและพงษาวดารเมืองแฉ่ง มีเนื้อหาระบุถึงกลุ่มผู้ไทดำ ผู้ไทขาว และตำนานของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท ขณะที่ศรีสุดา เอื้อนครินทร์ (2520: น. 40) กล่าวว่า “ผู้” แปลว่า คน “ผู้ไทย” ก็หมายถึงคนไทยเผ่าหนึ่งนั่นเอง นอกจากนี้สุจิตต์ วงษ์เทศ (อ้างถึงในสุเทพ ไซขันธุ์, 2556: น. 81-86) ยังกล่าวไว้อย่างสอดคล้องกันในบทความเรื่อง “ผู้ไทยบรรพชนคนไทย” ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน ฉบับประจำวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2555 โดยอธิบายไว้ว่า ผู้ไทยเป็นคนที่พูดภาษาตระกูลไทย-ลาว มีถิ่นฐานอยู่บริเวณ ลุ่มแม่น้ำดำและลุ่มแม่น้ำแดง ทางตะวันออกเฉียงเหนือของเวียดนาม ติดพรมแดนลาว กลุ่มคนเหล่านี้เป็นบรรพชนคนไทยสาแหรกสำคัญสายหนึ่งที่เคลื่อนย้ายไปมา ระหว่าง บริเวณลุ่มแม่น้ำดำ ลุ่มแม่น้ำแดง และบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง ตั้งแต่ราว 2,500 ปีมาแล้ว

ถวิล เกษรราช อดีตผู้พิพากษาศาลจังหวัดอ่างทอง ก็ได้ใช้คำนี้ในหนังสือประวัติผู้ไทยเช่นกัน หนังสือเล่มนี้เรียบเรียงและพิมพ์ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2512 ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่าถวิล เกษรราชใช้คำนี้ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน เพราะในบทนำของหนังสือได้อ้างถึงความหมายของคำว่า “ผู้ไทย” ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 ขณะเดียวกันก็อธิบายความหมายของคำนี้ไว้อย่างสอดคล้องกับพจนานุกรมว่า (ถวิล เกษรราช, 2512: น. 16-17) ผู้ไทยเป็นคำเรียกชื่อชาติไม่ใช่ชื่อพวก เมื่อบอกว่าเป็นผู้ไทยก็คือไทย ผู้ไทยมีอยู่ในสิบสองจุไทย ชาวหลวงพระบางเรียกว่าลาวเก่า (คืออ้ายลาวเดิม) เพราะพวกผู้ไทยได้ลงมาอยู่ในแคว้นนี้ก่อน และมีในมณฑลยูนนานกับที่เขไปนฝั่งซ้ายลำแม่น้ำโขง และในงานเขียนอีกเรื่อง คือ ประวัติผู้ไทยและชาวผู้ไทยเมืองเรณู พิมพ์ครั้งที่ 3 ปี พ.ศ. 2529 ก็ใช้คำว่า “ผู้ไทย” เช่นกัน (ถวิล ทองสว่างรัตน์, 2529) และยังมีเอกสารวิชาการและงานวิจัยหลายเรื่องที่ใช้คำนี้ตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน เช่น จินตนา ศูนย์จันทร์ (2539), โรชนี คนหาญ (2546), อลงกรณ์ อิทธิพล (2557) และนิยม พ่อคำช้าง (2559) เป็นต้น

นอกจากนี้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ กรมยาดำรงราชานุภาพ ก็ใช้คำว่า “ผู้ไทย” ในงานพระนิพนธ์เรื่องหนังสือนิทานโบราณคดี พระองค์เริ่มพระนิพนธ์ในปี พ.ศ. 2483 และเสร็จในปี พ.ศ. 2485 ขณะที่ประทับอยู่เมืองปิ้ง ประเทศมาเลเซีย ทรงกล่าวถึงการเสด็จตรวจราชการมณฑลอุดรและมณฑลอีสานในปี พ.ศ. 2449 ซึ่งในบางตอนได้บรรยายถึงกลุ่มชาติพันธุ์ในบริเวณแม่น้ำโขง ความตอนหนึ่งกล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทไว้ว่า (2503: น. 428)

“พวกผู้ไทย ว่าถิ่นเดิมอยู่ทางเมืองพวกข่าฝ่ายเหนือ พูดภาษาไทย ใช้ถ้อยคำผิดกับไทยลานช้างบ้างและเสียงแปร่งไปอย่างหนึ่ง ฉันพบตามเมืองต่าง ๆ ในสองมณฑลนั้นหลายอย่าง แต่ที่เมืองเรณูนคร ขึ้นเมืองสกลนครดูเหมือนจะมีมากกว่าที่อื่น สังเกตดูผิวพรรณผ่องกว่าจำพวกอื่น ผู้หญิงหน้าตาอยู่ข้างหมดจด เคยมีการพ้องร่าให้ฉันดูเป็นคู่ ๆ คล้ายกับจ้ะระบำตามภาษาของเขา”

กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (2503: น. 428)

จากข้อความดังกล่าวผู้เขียนมีความเห็นว่าสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ กรมพระยา
ดำรงราชานุภาพ ใช้คำว่า “ผู้ไทย” ในงานพระนิพนธ์ที่หมายถึงกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Group)
หรือชนกลุ่มน้อย (Minority) ที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยในสมัยนั้น เพราะพระองค์
ทรงใช้คำว่า “คนต่างจำพวก” เพื่ออธิบายถึงกลุ่มคนที่ตั้งถิ่นฐานบริเวณมณฑลอุดร
และมณฑลอีสาน ซึ่งนอกจากจะมีกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทแล้ว ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง ย้อ แสก
โย้ย กะตาก โซ้ และเขมร บริเวณนี้ก็คือภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยในปัจจุบัน

แม้จะมีนักวิชาการหลายท่านใช้คำว่า “ผู้ไทย” ด้วยเหตุผลที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น
แต่สุเทพ ไชยขันธุ์ (2556: น. 154) ไม่เห็นด้วยกับการใช้คำนี้พร้อมกับให้เหตุผลว่า คำว่า
“ไทย” เป็นคำที่เพิ่งเกิดขึ้นอย่างเป็นทางการ ในสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม
ที่ได้เปลี่ยนชื่อจากดินแดนที่เรียกว่า “สยาม” เป็น “ประเทศไทย” ในปี พ.ศ. 2482
และเรียกคนที่อยู่ในประเทศนี้ว่า “คนไทย” ซึ่งรวมทั้งคนจีน มอญ ลาว และเขมรด้วย
ซึ่งในความเป็นจริงแล้วกลุ่มชาติพันธุ์นี้มีประวัติที่ยาวนานมากกว่านั้น ขณะที่พิณรัตน์
อัศววัฒนากุล (2541: น. 24) ก็ให้เหตุผลไว้อย่างสอดคล้องกันว่า หากใช้คำว่า “ไทย” นั้น
หมายถึง คนไทยหรือไทยสยาม ที่พูดภาษาไทย และอาศัยอยู่ในประเทศไทย ดังนั้นผู้เขียน
มีความเห็นว่า เมื่อกล่าวถึงคำว่า “ผู้ไทย” จึงน่าจะหมายถึงกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทที่อาศัยอยู่ใน
ประเทศไทยมากกว่าที่จะกล่าวรวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทนอกประเทศไทย ดังที่โรชินี
คนหาญ (2546: น. 1), สิริกัญญา วรชิน (2552: น. 1), บุญจันทร์ ทิพชัย (2561: น. 21)
และนิยม พอค้าช้าง (2559: น. 4) ล้วนกล่าวไว้อย่างสอดคล้องกันว่า การใช้คำว่า “ผู้ไทย”
เป็นการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ประเทศไทย

คำว่า “ผู้ไท” ยังเป็นอีกหนึ่งคำที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในงานวิจัยและวิชาการ
ัญญลักษณ์ ไชยสุข มอลเลอร์พ และ Asger Mollerup (ทองคำ) (2556: น. 60)
ได้อธิบายถึงการใช้คำนี้ไว้ว่า การใช้คำว่า “ผู้ไท” เป็นการกล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทที่อาศัย
อยู่ตลอดสองฝั่งแม่น้ำโขง และเป็นการแสดงความหมายทางกลุ่มชาติพันธุ์ตามหลักการแบ่ง
กลุ่มตระกูลภาษาตามแนวคิดทางภาษาศาสตร์ ขณะที่พิณรัตน์ อัศววัฒนากุล (2541: น. 24)
ก็ให้เหตุผลไว้อย่างสอดคล้องกันว่า คำว่า “ไท” หมายถึงกลุ่มคนไทที่พูดภาษาตระกูลไท
อาศัยอยู่ทั้งในและนอกประเทศไทย เมื่อใช้คำว่า “ผู้ไท” จึงหมายถึงกลุ่มชนที่มีภาษาพูด
คือภาษาผู้ไท อาศัยอยู่ในบริเวณจังหวัดต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ภาคอีสาน)
ของประเทศไทยแล้วยังเป็นคำที่ใช้เรียกกลุ่มคนไทที่อาศัยอยู่ในแคว้นสิบสองจุไทยด้วย

จิตร ภูมิศักดิ์ ใช้คำว่า “ผู้ไท” ในงานเขียนเรื่อง ความเป็นมาของคำสยามไทย ลาว และขอม และลักษณะทางสังคมของชนชาติ จิตร ภูมิศักดิ์ (2524: น. 549-578) ได้อธิบายถึงการใช้คำนี้ไว้ว่า ภาษาตระกูลไทออกเสียงคำว่า “ไท” เป็นสองสำเนียง คือ “ไท” สำเนียงหนึ่ง” และ “ไต” อีกสำเนียงหนึ่ง คำว่า ไต-ไท มีความหมายดั้งเดิมว่า คน และหมายถึงคนทางสังคมที่อยู่เป็นหลักแหล่ง เป็นหมู่พวก (Person, People) มีใช้คนทางธรรมชาติที่จำแนกประเภทเหมือนกันการจำแนกพืชพันธุ์ (Man, Human Being) คำนี้ในยุคแรกหมายถึงคนสังคม หรือคนเมืองเท่านั้น ไม่ได้หมายความว่า อิสระ หรือเสรี ดังที่ปรากฏให้เห็นในภาษาไทยสยามปัจจุบัน ขณะเดียวกันคำว่า “ผู้” ก็มีความหมายว่า คน ดังที่ภาษาไทยปัจจุบันใช้ว่าผู้คน, เป็นผู้เป็นคน เป็นต้น เมื่อกลุ่มคนไทกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ในเขตสิบสองจุไท และในเขตเวียงคานมเหนือ พูดภาษาตระกูลไท ออกเสียงคำว่า “ไท” เป็น “ไท (ใช้เสียง ท)” และเรียกตัวเองว่า “ผู้ไท” ซึ่งเป็นการนำเอาคำว่า “ผู้” เข้าประกอบข้างหน้าจึงเป็นการยืนยันหนักแน่นว่ากลุ่มตนคือคน สอดคล้องกับธันวาคม ใจเที่ยง (2555: น. 7-10) อธิบายไว้ว่า “ผู้” หมายถึง คน “ไทหรือไต” ก็คือ ไท ซึ่งหมายถึงคน เพราะฉะนั้นคำว่า “ผู้ไท” จึงหมายถึง คนไท/ไทยซึ่งเป็นคนของชนชาติไตโบราณในเขตจีนตอนใต้หรือเวียงคานมตอนเหนือ และถ้าใช้คำนี้จะทำให้เห็นถึงสายสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ของคนไทโบราณกลุ่มต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จนถึงจีนแผ่นดินใหญ่

บุญยงค์ เกศเทศ เป็นนักวิชาการและนักมานุษยวิทยาภาคสนามอีกหนึ่งท่านที่มีความสนใจศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไท และจะใช้คำว่า “ผู้ไท” เมื่อกล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์นี้ในงานเขียนเสมอ เช่น ร้อยขุนเขาเผ่าไทในเวียงคานม (2548), ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในเวียงคานม และลาว/ไทย (2553), “ไทดำ” เมืองแดง “ทรงดำ” ถิ่นสยาม จากหนองแสตถึงหนองปรัง (2554) และรากเหง้าเผ่าพันธุ์ในสยาม (2562) เป็นต้น

ในวันที่ 11 เมษายน พ.ศ. 2555 มีการจัดสัมมนาวิชาการ เรื่อง “ผู้ไทโลก ที่ไหนเมื่อไร อย่างไร?” ณ โรงละครเมืองเว วัดธาตุเรณู อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม ประเด็นที่ถูกหยิบยกมาอภิปรายคือ ชื่อที่ถูกต้องในการเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท ที่ใช้เรียกตัวเองและคนอื่นเรียกคือ ชื่ออะไรกันแน่ จากเวทีสัมมนาวิชาการดังกล่าวเสียงส่วนใหญ่สนับสนุนให้ใช้คำว่า “ผู้ไท” แทน “ผู้ไทย” และ “ภูไท” ที่สับสนกันมานาน (สุเทพ ชัยขันธ์, 2556: น. 154) ด้วยเหตุผลหลายประการดังที่ผู้เขียนได้นำเสนอแล้วเบื้องต้น

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยหลายเรื่องที่ใช้คำว่า “ผู้ไท” ในความหมายว่า กลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่มีถิ่นฐานเดิมอยู่ที่เมืองแถง (แคว้นสิบสองจุไทในอดีต หรือจังหวัดเดียนเบียนฟูในปัจจุบัน) ในประเทศเวียดนาม และมีประวัติการอพยพเคลื่อนย้ายมาอยู่ที่ประเทศลาว จากนั้นก็อพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย และเป็นกลุ่มคนที่มีสายวัฒนธรรมชนชาติไตหรือไท เช่น พิณรัตน์ อัครวัฒนากุล (2541), วิลาวัณย์ เอื้อวงศ์กุล (2542), นพดล ตั้งสกุล และจันทนีย์ วงศ์คำ (2546), สรุชัย ชินบุตร (2553), ราชนันย์ นิลวรรณภา (2553) เป็นต้น

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์จะเห็นได้ว่ามีนักวิชาการเสนอความคิดเห็นที่หลากหลายทั้งสอดคล้องและแตกต่างกัน สรุปได้ว่า 1) คำว่า “ผู้ไท” นิยมใช้ตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน และตามความหมายที่ศึกษากลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ประเทศไทย 2) คำว่า “ผู้ไท” นิยมใช้ในความหมายกลุ่มคนไทที่พูดภาษาตระกูลไท อาศัยอยู่ทั้งในและนอกประเทศไทย และมีสายสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มคนไทโบราณกลุ่มต่าง ๆ ในเอเชีย และ 3) คำว่า “ภูไท” นิยมใช้ในความหมายกลุ่มคนที่มีถิ่นเดิมอาศัยอยู่ตามเขา หรืออยู่บนภูเขา และในบทความวิจัยนี้ ผู้เขียนเลือกใช้คำว่า “ผู้ไท” และหากต้นฉบับในเอกสารโบราณใช้คำใด ผู้เขียนจะยังคงใช้คำนั้นตามต้นฉบับ

3. ถิ่นฐานเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท

กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน นักวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทไม่เห็นสอดคล้องกันว่าถิ่นฐานเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทอยู่ที่เมืองแถง (หรือเมืองแถน) หรือเมืองน่านน้อยอ้อยหนู (ปัจจุบันเรียกว่า เมืองน่านน้อยอ้อยหนู) ปัจจุบันคือจังหวัดเดียนเบียนฟูในประเทศเวียดนาม (สรุชัย ชินบุตร, 2553: น. 21-22, วัชรพร วงศ์กัณหา, 2559: น. 58, บุญยงค์ เกศเทศ, 2553: น. 44 และ 2562: น. 92)

การอพยพย้ายถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทจากถิ่นฐานเดิมที่เคยอาศัยอยู่เมืองแถง หรือเมืองน่านน้อยอ้อยหนู มีสาเหตุอยู่ 2 ประการ ซึ่งพระโพธิวงศาจารย์ (ติสโส อ้วน) (2569: น. 1-4) กล่าวถึงสาเหตุนี้ไว้ในลัทธิธรรมนิยมต่าง ๆ ภาคที่ 18 ตอนที่ 1 ว่าด้วยชนชาติภูไทย และชาติญ้อ สรุปได้ว่า สาเหตุเกิดจากบ้านเมืองประสบกับความอดอยากหิวโหย

และเกิดความขัดแย้งระหว่างผู้นำ คือเจ้าเมืองน่านน้อยอ้อยหนูไม่พอใจท้าวเก่าซึ่งเป็นผู้นำ
ของคนผู้ไท และไม่พอใจที่จะให้อยู่ภายใต้การปกครองของตน ท้าวเก่าจึงเกลี้ยกล่อมคน
ผู้ไทประมาณจำนวนหมื่นคนมาขอขึ้นกับเจ้าอนุวงศ์ (เจ้าอนุรุธกุมาร) เจ้าเมืองเวียงจันทน์
(ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. 2348-2371) เจ้าอนุวงศ์ถามคนผู้ไทว่า เมื่อครั้งที่อยู่เมืองน่านน้อย
อ้อยหนูเคยหาเลี้ยงชีพอย่างไร คนผู้ไทบอกว่าเคยทำไร่ ปลูกข้าว (ข้าวไร่) และไร่นาน
ผลไม้ต่าง ๆ แต่ไม่เคยทำนา เจ้าอนุวงศ์จึงให้คนผู้ไทไปตั้งถิ่นฐานที่เมืองวัง ซึ่งเป็นป่าเขา
ไม่ค่อยมีที่ราบ เป็นที่อยู่ของพวกข่า ซึ่งไม่ได้ขึ้นกับพวกใด และไม่มีใครปกครอง เมื่อคน
ผู้ไทอพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐานที่เมืองวังก็ขัดแย้งกับพวกข่า แต่พวกข่าสู้คนผู้ไทไม่ได้เลยยอม
อยู่ภายใต้ปกครองของคนผู้ไท เจ้าอนุวงศ์จึงแต่งตั้งท้าวเก่าขึ้นเป็นพระยากำ เจ้าเมืองวัง
และขึ้นอยู่ในความปกครองของเมืองเวียงจันทน์ นับตั้งแต่นั้นมาคนผู้ไทบางกลุ่มจึงได้อยู่
ภายใต้อำนาจของอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ (ปัจจุบันคือประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตย
ประชาชนลาว)

กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อยได้อีก 2 กลุ่ม คือ ผู้ไทขาว และผู้ไทดำ
ดังข้อความที่ปรากฏในพงศาวดารเมืองไล (พงษาวดารเมืองไล) (2561: น. 40) ที่บันทึกไว้ว่า

“เมืองสิบสองผู้ไทยนั้น คือเมืองผู้ไทยขาว ๑ เมืองผู้ไทยดำ ๑ เปน
๒ พวกด้วยกันเมืองที่ผู้ไทยขาวอยู่นั้น คือ เมืองไล ๑ เมืองเจียน ๑ เมือง
มุน ๑ เมืองยาง ๑ รวมเปน ๔ เมืองด้วยกัน เมืองที่พวกผู้ไทยดำอยู่นั้น
คือ เมืองแฉก ๑ เมืองควาย ๑ เมืองตุง ๑ เมืองม่วย ๑ เมืองลา ๑ เมือง
โม่ะ ๑ เมืองหวัด ๑ เมืองซาง ๑ รวมเปน ๘ เมือง ๆ ผู้ไทยขาว ๔ เมือง
ผู้ไทยดำ ๘ เปน ๑๒ เมือง จึงเรียกว่าเมืองสิบสองผู้ไทย แต่บัดนี้เรียกว่า
สิบสองจุไทยบ้าง”

ประชุมพงษาวดาร ภาคที่ 9. (2461: น. 40)

จากข้อความในพงศาวดารพอสรุปได้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในสิบสอง
จุไทยสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ผู้ไทขาว และผู้ไทดำ ผู้ไทขาวตั้งถิ่นฐานอยู่ใน 4 เมือง
คือ เมืองไล เมืองเจียน เมืองมุน และเมืองยาง ขณะที่ผู้ไทดำตั้งถิ่นฐานอยู่ใน 8 เมือง คือ
เมืองแฉก เมืองควาย เมืองตุง เมืองม่วย เมืองลา เมืองโม่ะ เมืองหวัด และเมืองซาง
รวมทั้งหมดเป็น 12 เมือง จึงเรียกว่าเมืองสิบสองผู้ไท ปัจจุบันเรียกว่า สิบสองจุไท

ความแตกต่างระหว่างผู้ไทชาวกับผู้ไทคำนั้นทั้งบุญยงค์ เกศเทศ (2562: น. 98), วัชรวร วงศ์กัณหา (2559: น. 60-61) และสุวิทย์ ธีรศาสตร์ และณรงค์ อุปัญญ์ (2538: น. 18) อธิบายไว้อย่างสอดคล้องกันว่า คงนิยมเรียกเพื่อจำแนกความแตกต่างของกลุ่ม โดยเฉพาะเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย ผู้ไทคำจะนิยมแต่งกายด้วยผ้าพื้นเมืองย้อมสีครามเข้ม ขณะที่ผู้ไทชาวจะนิยมนุ่งผ้าขาว ห่มผ้าขาว นอกจากนี้วัชรวร วงศ์กัณหา (2559: น. 60-61) ยังมีความคิดเห็นเพิ่มเติมอีกว่า การแบ่งกลุ่มชาติพันธุ์เป็น 2 กลุ่มอาจแบ่งตามผิวพรรณ เพราะผู้ไทคำจะมีผิวพรรณคล้ำกว่าผู้ไทชาว เนื่องจากถิ่นฐานที่อยู่อาศัยมีแสงแดดมากกว่า และสภาพภูมิอากาศไม่หนาวเย็นเท่ากับถิ่นฐานที่อยู่อาศัยของผู้ไทชาว ขณะที่บุญยงค์ เกศเทศ (2562: น. 98) ก็ได้แสดงความคิดเห็นและอธิบายเพิ่มเติมเช่นกันว่า การเรียกชื่อผู้ไทคำและผู้ไทชาวคงเรียกให้สอดคล้องกับสายน้ำถิ่นที่อยู่อาศัยแต่เดิม

แม้ว่าในพงศาวดารเมืองไล (พงษาวดารเมืองไล) จะบันทึกถึงกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทไว้เพียง 2 กลุ่มเท่านั้น แต่ก็ยังพบว่าในประชุมพงสาวดาร ภาคที่ 22 เรื่องพงสาวดารเมืองหัวพันห้าทั้งหก ที่ 3 เรื่องเมืองโสยก็ปรากฏว่ามีข้อความที่กล่าวถึงผู้ไทแดง ดังตัวอย่างข้อความที่บันทึกไว้ว่า

“กองทัพพวกกล่าด้ายยกไปถึงเมืองเซียง เมืองมิม ๆ เปนพวกผู้ไทแดง... กล่าด้ายมีหนังสือแต่งให้ผู้ไทแดง ๓ คนถือหนังสือไปถึงเจ้าเมืองโสย เมืองพุน เมืองเซียงแมน... ครั้งนั้นพวกฮ่อและข้าเจืองพวกพุไทแดง คือองยา องเมือง พวกกันเลื่อนไปตั้งค่ายอยู่มีเมืองลายแขวงเมืองพุน นายทัพพวกญวนจึงยกกองทัพไปตีพวกฮ่อและข้าเจืองพวกพุไทค่ายเมื่อลายได้ต่อบกับกัน ครั้งนั้น ๗ วัน พวกฮ่อตายในที่รบ ๓๗ คน ข้าเจืองตายประมาณ ๒๐ คน เศษ พวกผู้ไทตาย ๒๐ คน พวกญวนตายประมาณ ๓๐ คน พวกฮ่อพวกข้าผู้ไทแดงก็แตกกองทัพญวน พวกฮ่อและข้าเจืองผู้ไทยก็พากันแตกหนีย้ายไป... งบากับท้าวตื้อคุมพวกผู้ไทแดงประมาณ ๒๐ คน เข้ากับพวกกองยี่ รวมไพร่พลประมาณ ๒๗๐ คน ยกไปเมืองแวน พวกเมืองแวนยกไพร่พลมาต่อสู้ พวกเมืองแวนทานกำลังฮ่อและพวกบาไม่ได้ ฮ่อถอยทัพกลับเมืองแวน พวกกองยี่เลื่องบาก็ยกไพร่พลตามเข้าตั้งค่ายที่บ้านโคกแขวงเมืองแวน...”

ประชุมพงสาวดาร ภาคที่ 22. (2464: น. 20-31)

จากข้อความที่ปรากฏในประชุมพงสาวดาร (พงสาวดาร) ภาคที่ 22 เรื่องพงสาวดารเมืองหัวพันห้าทั้งหก ตอนที่ 3 เรื่องเมืองโสย หน้า 18-32 นั้น ราชันย์ นิลวรรณภา (2553: น. 64) ได้กล่าวสรุปไว้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทจากเมืองเชียง เมืองมิม ในเขตประเทศเวียดนาม ได้มีบทบาทสำคัญในการสู้รบกับกลุ่มคนลาวในบริเวณเมืองโสย เมืองพูนในเขตแดนประเทศลาว หลังจากแพ้สงครามได้ไปตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณเมืองเชียงแมน แขวงเมืองโสย (ราชันย์ นิลวรรณภา, 2553: น. 64)

ขณะเดียวกันก็มีนักวิชาการไทยหลายคนทีกล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทแดง เช่น สมิตร์ ปิติพัฒน์ (2546), สมิตร์ ปิติพัฒน์, เทียมจิตร พ่วงสมจิตร และพิเชฐ สายพันธ์. (2546). สมิตร์ ปิติพัฒน์, พิเชฐ สายพันธ์, ศิริจันทร์ ใจเที่ยง, สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์ และสุนิสา ฉันทรัตนโยธิน (2546). ราชันย์ นิลวรรณภา (2553), บุญยงค์ เกศเทศ (2553 และ 2562), สมพาวัน แก้วบุตตา (2556), อัจฉรียา ชวงค์เลิศ (2558) และชนัญชิตา ศิริจันท (2550) เป็นต้น และจากการศึกษาของราชันย์ นิลวรรณภา (2553: น. 64, 68) และสมพาวัน แก้วบุตตา (2556: น. 3-5) กล่าวถึงการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มผู้ไทแดงไว้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ที่เรียกตัวเองว่า “ผู้ไทแดง” อาศัยอยู่ในบริเวณประเทศเวียดนามและลาว โดยพบอยู่หนาแน่นในพื้นที่แถบชายแดนของประเทศลาวและเวียดนาม ได้แก่ เมืองพงสาลี เมืองเชียงค้อ เมืองสบเบา เมืองชำเหนือ เมืองโสย เมืองชำใต้ ประเทศลาว และทางตอนเหนือของของเวียดนาม ได้แก่ เขตเมืองเตียนเบียนฟู ทางห่อว³ และเงอาน และบุญยงค์ เกศเทศ (2562: น. 98-99) ได้อธิบายถึง สาเหตุของการอพยพเคลื่อนย้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทแดงไว้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทในดินแดนสิบสองจุไทต่างช่วงชิงอำนาจความเป็นใหญ่จนเกิดความขัดแย้ง และแตกแยกออกเป็นหลายกลุ่ม โดยเฉพาะการขยายอำนาจของผู้ไทขาวที่มีเมืองไลเป็นศูนย์กลาง กลุ่มผู้ไทขาวยกกองทัพมาโจมตีเมืองของกลุ่มผู้ไทดำ ทำให้ผู้ไทดำต้องอพยพลงมาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณหัวพันห้าทั้งหก และเรียกตนเองว่า “ผู้ไทแดง”

³ ผู้เขียนใช้คำว่า ทางห่อว (Thanh Hoa) เช่นเดียวกับราชันย์ นิลวรรณภา (2553) ซึ่งคำนี้ปรากฏว่านักวิชาการไทยใช้คำอื่นด้วย เช่น สมิตร์ ปิติพัฒนา, เทียมจิตร พ่วงสมจิตร และพิเชฐ สายพันธ์ (2546) ใช้คำว่า ทางหัว, สมพาวัน แก้วบุตตา (2556) ใช้คำว่า ทางฮวา และชนัญชิตา ศิริจันท (2550) ใช้ทั้งคำว่า แทฮวา และ ทางหัว เป็นต้น

อย่างไรก็ตามชนัญชิตา ศิริจันโท (2550: น. 32) ได้กล่าวถึงความคิดเห็นของนักวิชาการเวียดนามที่มีต่อคนผู้ไทแดงไว้ว่า นักวิชาการเวียดนามได้มีความคิดเห็น 2 แนวทาง คือ กลุ่มหนึ่งเชื่อว่า ผู้ไทแดงไม่มี มีแต่ผู้ไทดำและผู้ไทขาว และอีกกลุ่มหนึ่งเชื่อว่าผู้ไทแดงมีและอาศัยอยู่ในจังหวัดแทงหั่ว ซึ่งสุมิตร ปิตีพัฒนา, เทียมจิตร พวงสมจิตร และพิเชฐ สายพันธ์ (2546) ก็ได้นำเสนอประเด็นนี้ไว้รายงานการวิจัยเรื่อง ไทแดงที่อำเภอบาเทือก จังหวัดแทงหั่ว ประเทศเวียดนาม: สภาพชีวิตและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม สรุปได้ว่า ในปี พ.ศ. 2516 มีการจัดประชุมเกี่ยวกับระเบียบบริหารชนชาติส่วนน้อยในเวียดนาม ซึ่งมีชนชาติส่วนน้อยเข้าร่วมประชุมเพื่อร่วมกันกำหนดชื่ออย่างเป็นทางการของกลุ่มชาติพันธุ์ในเวียดนาม ผลการประชุมดังกล่าวไม่ปรากฏชื่อผู้ไทแดงซึ่งอาจเป็นผลสืบเนื่องจากการเมืองทั้งในระดับรัฐและระดับกลุ่มชาติพันธุ์ เพราะในช่วงเวลาที่ฝรั่งเศสเข้ามามีอิทธิพลในเวียดนามได้เกิดกระแสทางการเมืองขึ้นอย่างรุนแรง ผู้ไทแดงบางกลุ่มจึงต้องพยายามปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมของตนให้คล้ายกับผู้ไทดำและผู้ไทขาวซึ่งเป็นกลุ่มที่มีอำนาจทางการเมืองมากกว่า ทำให้ผู้ที่ไม่มีพื้นฐานเกี่ยวกับวัฒนธรรมของผู้ไทแดงเกิดความสับสน และเข้าใจว่าเป็นกลุ่มเดียวกันกับผู้ไทดำและผู้ไทขาวมาจนถึงทุกวันนี้

ทั้งนี้ ฮวง เลื่อง (Hoang Liong. 2002. อ้างถึงในชนัญชิตา ศิริจันโท. 2550: น. 32-33) นักวิชาการเวียดนามกล่าวถึงสาเหตุสำคัญของการเรียกชื่อ ไทดำ, ไทขาว และไทแดง สรุปได้ว่า ราวศตวรรษที่ 20 ฝรั่งเศสได้เข้ามาจัดตั้งการปกครองของกลุ่มผู้ไทในนาม “สหพันธรัฐไท” ในดินแดนสิบสองจุไท โดยแต่งตั้ง แดว วัน ลอง (Deo Van Long) ซึ่งเป็นคนผู้ไทให้เป็นผู้นำ แดว วัน ลอง มีนโยบายแบ่งแยกกลุ่มคนผู้ไท เพราะในยุคนั้นเกิดความขัดแย้งระหว่างคนไทด้วยกัน โดยมีกลุ่มผู้ไทขาวสนับสนุนฝรั่งเศส ขณะที่กลุ่มผู้ไทดำสนับสนุนฝ่ายคอมมิวนิสต์เวียดนาม และนี่อาจเป็นที่มาของคำเรียกชื่อของกลุ่มผู้ไทในปัจจุบัน ซึ่งการเรียกชื่อกลุ่มผู้ไทเหล่านี้จะช่วยให้ในการศึกษาค้นคว้าเรื่องราวเกี่ยวกับคนไทในเวียดนามให้ง่ายขึ้น ขณะที่อัจฉริยา ชวงค์เลิศ (2558: น. 33-35) กล่าวว่า การแบ่งกลุ่มคนผู้ไทออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ เพื่อแยกแยะตัวเอง แบ่งเขา แบ่งเรา ซึ่งเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ การแบ่งกลุ่มดังกล่าวอาจไม่มีเกณฑ์ที่ชัดเจน บางครั้งอาจจะเรียกว่าอะไรก็ได้ขึ้นอยู่กับว่าใครเป็นคนเรียก และผู้ถูกเรียกรับได้หรือไม่

กล่าวโดยสรุป กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทดำมีถิ่นฐานและอาศัยอยู่ใน 8 เมือง และผู้ไทขาวมีถิ่นฐานและอาศัยอยู่ใน 4 เมือง จึงรวมเรียกเมืองเหล่านี้ว่า “สิบสองผู้ไท” หรือปัจจุบันเรียกว่า “สิบสองจุไท” กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไททั้ง 2 กลุ่มต่างแย่งอำนาจจนเกิดความขัดแย้งภายในแคว้น ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทดำกลุ่มหนึ่งอพยพย้ายถิ่นมาอาศัยอยู่แถบหัวพันห้าทั้งหก และในเวลาต่อมาเรียกตนเองว่า ผู้ไทแดง จึงอาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทสามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ ผู้ไทขาว ผู้ไทดำ และผู้ไทแดง และการอพยพเคลื่อนย้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทในแคว้นสิบสองจุไทอพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาในประเทศไทยได้อย่างไร ผู้เขียนจะนำเสนอในหัวข้อต่อไป

4. การอพยพเข้ามตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย

การอพยพของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทจากประเทศลาวเข้าสู่ประเทศไทยนั้น มีการอพยพครั้งสำคัญ 3 ระลอก คือ สมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว สรุปได้ดังนี้ (สุวิทย์ ธีรศาศวัต และณรงค์ อุปัญญา, 2538: น. 21-25, สุรัชย์ ชินบุตร, 2553: น. 23-28, ศรีสุข ผาอินทร์, 2557: น. 76-79, สุทธิดา จันทรดวง, 2560: น. 74-75 และบุญยงค์ เกศเทศ, 2562: น. 93)

ระลอกที่ 1 สมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ราว พ.ศ. 2322-2321 พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก (พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเมื่อครั้งรับราชการสมัยธนบุรี) พร้อมด้วยเจ้าพระยาสุรสีห์ (กรมพระราชวังบวรมหาสุรสีหนาทเมื่อครั้งรับราชการสมัยธนบุรี) เป็นแม่ทัพนำกองกำลังทหารจำนวนสองหมื่นนายเข้าไปตีเมืองลาวตั้งแต่ลาวจำปาศักดิ์จนถึงลาวเวียงจันทน์ กองทัพสยามล้อมลาวเวียงจันทน์อยู่ 4 เดือนเศษก็ตีเมืองได้ ขณะเดียวกันกองทัพของลาวหลวงพระบางซึ่งไม่ถูกกับลาวเวียงจันทน์ก็ได้ส่งกองทัพมาช่วยไทยทำสงคราม ฝ่ายสยามจึงถือโอกาสผนวกลาวทั้ง 3 ดินแดนเป็นเมืองขึ้นหรือเมืองประเทศราชตั้งแต่นั้นมา จากนั้นฝ่ายสยามได้ให้กองทัพหลวงพระบางไปตีหัวเมืองทางทิศตะวันออกของหลวงพระบาง คือ เมืองพันด์ (ปัจจุบันอยู่ในเขตเวียตนามเหนือ) และเมืองม่วย (ปัจจุบันอยู่ในเขตประเทศลาว)

ทั้งสองเมืองนี้เป็นเมืองของคนผู้ไทดำ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชมีรับสั่งให้คนกลุ่มนี้ไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เพชรบุรี แถบบริเวณอำเภอเขาชัย้อย ปัจจุบันเรียกว่า “ไททรงดำ”, “ไทซ่งดำ” หรือ “ลาวซ่ง” (บุญยังค์ เกศเทศ, 2562: น. 93 และชนัญชิตา ศิริจันโท. 2550: น. 25-26)

แต่ถึงอย่างไร สิริยาพร สาสีพันธ์กลับไม่เห็นด้วยว่าทั้งผู้ไทและไททรงดำคือกลุ่มเดียวกัน เพราะข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมภาคสนามโดยการสัมภาษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทในจังหวัดสกลนคร นครพนม มุกดาหาร และกาฬสินธุ์ และการสัมภาษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ไททรงดำ (ไทซ่งดำ หรือ ลาวซ่ง) ในจังหวัดเพชรบุรี ซึ่งสิริยาพร สาสีพันธ์ ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง 2 กลุ่มระบุชัดเจนว่าไม่ใช่กลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันตามที่นักวิชาการหลายท่านได้นำเสนอไว้ เพราะทั้งภาษา วัฒนธรรม และประเพณีของทั้ง 2 กลุ่มแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง เพียงแต่ทั้งสองกลุ่มอาจมีถิ่นกำเนิดอยู่ในแคว้นสิบสองจุไทยเช่นเดียวกัน (สิริยาพร สาสีพันธ์, 2554, น. 38) ในประเด็นนี้ผู้เขียนมีความเห็นว่าเป็นประเด็นที่น่าสนใจให้นักมานุษยวิทยา สังคมวิทยา นักภาษาศาสตร์ และนักวิชาการสาขาต่าง ๆ ได้ศึกษาค้นคว้าอย่างลุ่มลึกเพื่อให้ได้ข้อสรุปต่อไป

ระลอกที่ 2 สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ราว พ.ศ. 2335 เมืองแกลงและเมืองพวนซึ่งต่อเวียงจันทน์ กองทัพเวียงจันทน์ตีเมืองทั้งสองได้จึงกวาดต้อนผู้ไทดำ (ลาวทรงดำ) และลาวพวนเป็นเชลยส่งมาที่กรุงเทพฯ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชจึงโปรดเกล้าฯ ให้คนทั้งสองกลุ่มไปอยู่ที่เพชรบุรีเหมือนผู้ไทดำระลอกแรก

ระลอกที่ 3 สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว การอพยพครั้งนี้เป็นการอพยพของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทและกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ บริเวณฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเข้ามาไว้ในฝั่งขวาแม่น้ำโขง (ปัจจุบันคือภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย) และมีบางส่วนที่ส่งมาอยู่ในภาคกลางของประเทศไทย ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีเหตุการณ์เกิดขึ้นหลายเหตุการณ์ เริ่มจากการก่อกบฏของเจ้าอนุวงศ์ในปี พ.ศ. 2369 เจ้าอนุวงศ์ผู้ปกครองเมืองเวียงจันทน์ก่อกบฏต่อกรุงเทพฯ โดยการยกกองทัพเข้ามาตีเมืองนครราชสีมา พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาบดินทร์เดชา (สิงห์ สิงหเสนี) เป็นแม่ทัพยกไปปราบเจ้าอนุวงศ์ กองทัพทั้งสองฝ่ายได้รบพุ่งกันหลายครั้ง จนถึงปี พ.ศ. 2371 เจ้าอนุวงศ์ก็ถูกนายด่านเจ้าเมืองพวนจับได้ แล้วนำส่งมากรุงเทพฯ และสิ้นพระชนม์ในเวลาต่อมา เมื่อปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์จนราบคาบแล้ว กองทัพสยามก็อพยพ

ชาวเมืองเวียงจันทน์และเมืองขึ้นต่าง ๆ ทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่ฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ซึ่งเหตุการณ์ครั้งนี้คนผู้ไทจากเมืองวัง เมืองพิน เมืองตะโปน และอีกหลายเมืองก็ได้อพยพเข้ามาด้วย

จากนั้นในช่วงปี พ.ศ. 2376-2390 สยามเกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงกับญวน เพราะญวนขยายอำนาจเข้ามาในเขมรและลาวซึ่งเป็นประเทศราชของสยามในสมัยนั้น สงครามครั้งนี้ส่งผลกระทบต่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง เนื่องจากทั้งฝ่ายญวนและสยามต่างกวาดต้อนกลุ่มชาติพันธุ์ในฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเข้าเป็นกำลังของตน ฝ่ายญวนค่อนข้างจะได้เปรียบสยามเนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในลาวเกลียดชังคนสยาม เพราะช่วงปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์ฝ่ายสยามได้เผาเมืองเวียงจันทน์จราบคาบทั้งวัดวาอาราม ต้นไม้ก็ถูกตัดทิ้งหมด ทรัพย์สินสมบัติต่าง ๆ รวมทั้งอาวุธยุทโธปกรณ์ของเวียงจันทน์ก็ถูกฝ่ายสยามกวาดต้อนไปหมด ตลอดจนชาวเมืองเวียงจันทน์ก็ถูกต้อนเป็นเชลยเช่นกัน ขณะที่ฝ่ายญวนเข้ามาช่วยเหลือเจ้าอนุวงศ์เมื่อครั้งที่เจ้าอนุวงศ์ต้องหนีการจับกุมของฝ่ายสยามเมื่อครั้งเสียเวียงจันทน์ สาเหตุนี้ทำให้หัวเมืองลาวฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงจึงอยู่กับฝ่ายญวนในตอนแรก แต่เมื่อเวลาผ่านไปญวนก็ได้กดขี่ข่มเหงคนลาว ซึ่งรัชชปูลโณทก (2523: น. 61-62) ได้อธิบายถึงเหตุการณ์นี้ไว้ว่า เจ้าเมืองญวนได้เกณฑ์คนลาวให้สร้างค่ายคูเมือง ปลุกตำหนักน้อยใหญ่ เมื่อสร้างเสร็จก็จัดให้คนลาวเข้าเวรเฝ้าด่านและเสียส่วยให้กับพวกของตน ทั้งเงิน ควาย ข้าว ผัก ฝ้าย เครื่องหวาย เมื่อคนญวนได้ส่วยแล้วก็บรรทุกส่งกลับเมืองญวน ทำให้คนลาวต้องอดอยาก ไร้ที่นาทำกิน บางกลุ่มก็พากันหนีออกจากเมือง

กล่าวโดยสรุป ช่วงหลังสงครามกบฏเจ้าอนุวงศ์ ผู้คนที่อาศัยอยู่ในหัวเมืองฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงถูกกวาดต้อนให้เข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณฝั่งขวาแม่น้ำโขง หรือบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยในปัจจุบัน ผู้คนหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งกะเลิง ไช่ ย้อ และข่า โดยเฉพาะผู้ไทอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณฝั่งขวาของแม่น้ำโขงตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

การอพยพตั้งถิ่นฐานเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณฝั่งขวาแม่น้ำโขงของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทระลอกที่ 3 เป็นการอพยพครั้งใหญ่ที่สุด เนื่องจากมีกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทได้ถูกกวาดต้อนและเกลี้ยกล่อมให้อพยพครอบครัวมาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณฝั่งขวาแม่น้ำโขง โดยมีกลุ่มผู้ไท

จากเมืองวังอพยพเข้ามามากที่สุด นอกจากนั้นก็ยังมียกกลุ่มผู้ไทจากเมืองเซโปน (หรือเมืองตะโปน) เมืองกะปอง (หรือเมืองกะบอง) และเมืองคำม่วน ดังนี้

1) กลุ่มผู้ไทที่อพยพมาจากเมืองวัง มี 5 กลุ่ม เมืองที่สำคัญของคนผู้ไทเมืองวังกลุ่มนี้มี 5 เมือง ดังนี้ (บุญยงค์ เกศเทศ. 2553: น. 45-47, สุรชัย ชินบุตร. 2553: น. 29 และวัชราร วงศ์กัณหา. 2559: น. 66-68)

1.1) เมืองเรณูนคร ยกฐานะขึ้นเป็นเมืองราวปี พ.ศ. 2373 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ท้าวสายเป็นพระแก้วโคมแล และเป็นเจ้าเมืองคนแรก ภายหลังทางราชการลดฐานะลงเป็นอำเภอเรณูนคร ขึ้นกับจังหวัดนครพนม จนถึง พ.ศ. 2450 ก็ลดฐานะอำเภอเรณูนครเป็นตำบลเรณูนคร ขึ้นกับอำเภอธาตุพนม ต่อมาภายหลังก็ยกฐานะเป็นอำเภอเรณูนครจนถึงปัจจุบัน

1.2) เมืองพรรณานิคม ยกฐานะขึ้นเป็นเมืองราวปี พ.ศ. 2387 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ท้าวโฮงกลางเป็นพระเสนารณรงค์ และเป็นเจ้าเมืองคนแรก ปัจจุบันคืออำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร

1.3) เมืองกุดฉิมนารายณ์ ยกฐานะขึ้นเป็นเมืองราวปี พ.ศ. 2387 สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ราชวงศ์โก (บางฉบับเรียกว่า วอ) เป็นพระธิดาเสก และเป็นเจ้าเมืองคนแรก ปัจจุบันคือพื้นที่ในอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์

1.4) เมืองภูแล่นช้าง ยกฐานะขึ้นเป็นเมืองราวปี พ.ศ. 2387 สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้หมื่นเดชอุดมเป็นพระพิชัยอุดมเดช และเป็นเจ้าเมืองคนแรก ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2442 ทางราชการลดฐานะเป็นอำเภอ ต่อมาปี พ.ศ. 2452 ทางราชการลดฐานะเป็นตำบล และปัจจุบันเป็นตำบลภูแล่นช้าง ขึ้นกับอำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์

1.5) เมืองหนองสูง ยกฐานะขึ้นเป็นเมืองราวปี พ.ศ. 2387 สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ท้าวสิงห์หรือท้าวสินนามเป็นพระไกรสรราช และเป็นเจ้าเมืองคนแรก ปัจจุบันคือพื้นที่ในเขตอำเภอหนองสูง อำเภอคำชะอี จังหวัดมุกดาหาร และพื้นที่ในเขตอำเภอนาแก จังหวัดนครพนม

2) กลุ่มผู้ไทที่อพยพมาจากเมืองเซโปน (หรือเมืองตะโปน) มี 2 กลุ่ม เมืองที่สำคัญของชนผู้ไทกลุ่มนี้มี 2 เมือง ดังนี้ (บุญยงค์ เกศเทศ. 2553: น. 47-48, สุรชัย ชินบุตร. 2553: น. 29-30, วิชวร วงศ์กัณหา. น. 68 :2559)

2.1) เมืองเสนางคนิคม ยกฐานะขึ้นเป็นเมืองราวปี พ.ศ. 2382 สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้พระศรีสุราช (ท้าวจันทร์) เป็นพระศรีสินธุสงคราม และเป็นเจ้าเมืองคนแรก ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2455 ทางราชการลดฐานะลงเป็นอำเภอเสนางคนิคม และปัจจุบันเป็นอำเภอเสนางคนิคม จังหวัดอำนาจเจริญ

2.2) เมืองคำเขื่อนแก้ว ยกฐานะขึ้นเป็นเมืองราวปี พ.ศ. 2387 เดิมเมืองนี้เรียกว่าบ้านคำเมืองแก้ว สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ท้าวสีหามาทเป็นพระรามณรงค์ และเป็นเจ้าเมืองคนแรก ปัจจุบันคือพื้นที่ในตำบลคำเขื่อนแก้ว อำเภอขามุนาม จังหวัดอำนาจเจริญ

3) กลุ่มผู้ไทที่อพยพมาจากเมืองกะบอง (หรือเมืองกะบอง) มี 2 กลุ่ม เมืองที่สำคัญของชนผู้ไทกลุ่มนี้มี 2 เมือง ดังนี้ (บุญยงค์ เกศเทศ. 2553: น. 48, สุรชัย ชินบุตร. 2553: น. 30 และวิชวร วงศ์กัณหา. 2559: น. 69)

3.1) เมืองวาริชภูมิ ยกฐานะขึ้นเป็นเมืองราวปี พ.ศ. 2420 สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ท้าวพระยาสุวรรณเป็นพระสุรินทรบริรักษ์ เจ้าเมืองคนแรก ปัจจุบันคือพื้นที่อำเภовาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร

3.2) เมืองจำปาสกนบ ยกฐานะขึ้นเป็นเมืองราวปี พ.ศ. 2421 สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ท้าวแก้วเป็นพระบำรุงนิคมเขต และเป็นเจ้าเมืองคนแรก ปัจจุบันคือพื้นที่อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร

4) กลุ่มผู้ไทที่อพยพมาจากเมืองคำม่วน ยกฐานะจากบ้านบึงกระดานเป็นเมืองแขวงบาดาล เมืองราวปี พ.ศ. 2388 สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้พระคำแดงเป็นพระศรีสุวรรณ และเป็นเจ้าเมืองคนแรก ทำราชการกับเมืองกาฬสินธุ์ ปัจจุบันคือพื้นที่ในเขตอำเภอคำม่วน อำเภอท่าคันโท อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

กล่าวโดยสรุป กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทที่อพยพครอบครัวย้ายตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณฝั่งขวาแม่น้ำโขงในสมัยนั้น ได้แก่ กลุ่มผู้ไทจากเมืองวัง กลุ่มผู้ไทจากเมืองเซโปน (หรือเมืองตะโปน) กลุ่มผู้ไทจากเมืองกะบอง (หรือเมืองกะบอง) และกลุ่มผู้ไทจากเมืองคำม่วน

5. การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทในปัจจุบัน

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารราชการแผ่นดิน โดยแบ่งการปกครองออกเป็นตำบล อำเภอ และจังหวัด ทำให้หลายเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทถูกลดฐานะลงดังที่สุเทพ ไชยขันธุ์ (2556: น. 260-299) อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงบ้านเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทจากอดีตจนถึงปัจจุบันไว้ว่า เมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทที่ยกฐานะขึ้นเป็นเมืองตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 ในปัจจุบันบางเมืองก็ลดฐานะเป็นอำเภอ บางเมืองก็ลดฐานะเป็นตำบลตั้งถิ่นฐานอยู่ทั่วไปในจังหวัดต่าง ๆ ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย สรุปได้ดังนี้

1) ผู้ไทในจังหวัดกาฬสินธุ์ ได้แก่ กลุ่มผู้ไทเมืองกุดฉิมนารายณ์ กลุ่มผู้ไทเมืองภูแล่น (แล่นช้าง) และกลุ่มผู้ไทคำม่วง ดังนี้

1.1) กลุ่มผู้ไทเมืองกุดฉิมนารายณ์ ผู้ไทกลุ่มนี้ได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในอำเภอกุดฉิมนารายณ์ 5 ตำบล คือ เหล่าใหญ่ หนองห้าง นาโก กุดหว้า และบัวขาว อำเภอเขาวง 6 ตำบล คือ คุ่มเก่า สงเปลือย หนองผือ กุดฉิมคุ่มใหม่ สระพังทอง และปลาเค้า และอำเภอห้วยผึ้ง 3 ตำบล คือ คำบัง หนองอีบุตร และนิคมห้วยผึ้ง

1.2) กลุ่มผู้ไทเมืองภูแล่น (แล่นช้าง) ผู้ไทกลุ่มนี้ คือ กลุ่มผู้ไทในอำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ในปัจจุบัน มีผู้ไทอาศัยอยู่ 5 ตำบล คือ สายนาหว้า โนนนาจาน บ่อแก้ว นาคู และภูแล่นช้าง

1.3) กลุ่มผู้ไทคำม่วง เป็นผู้ไทจากเมืองวัง ตั้งถิ่นฐานอยู่ในอำเภอคำม่วง 4 ตำบล คือ โพน เนินยาง นาบอน และทุ่งคลอง อำเภอสามชัย 1 ตำบล คือ สำราญ อำเภอสหัสขันธ์ 1 ตำบล คือ โนนศิลา และอำเภอห้วยเม็ก ไม่ปรากฏแน่ชัดว่ามีกี่ตำบล

1.4) กลุ่มผู้ไทเมืองแซงบาดาล เป็นผู้ไทพวนญ้อ ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตอำเภอสมเด็จ มี 3 ตำบล คือ แซงบาดาล มหาชัย และหม่ม่น

2) ผู้ไทในจังหวัดสกลนคร เป็นจังหวัดที่มีผู้ไทมากที่สุดในประเทศไทย ได้แก่ กลุ่มผู้ไทเมืองพรรณานิคม กลุ่มผู้ไทเมืองวาริชภูมิ กลุ่มผู้ไทเมืองสกลนคร และกลุ่มผู้ไทเมืองจำปาชนบท ดังนี้

2.1) กลุ่มผู้ไทเมืองพรรณานิคม ผู้ไทกลุ่มนี้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในอำเภอพรรณานิคม เป็นอำเภอที่มีผู้ไทเกือบทั้งหมด มี 10 ตำบล คือ พรรณนา วังยาง พอกน้อย นาหัวบ่อ ไร่ ช่างมิ่ง นาโน สว่าง บะฮี และเชิงชุม

2.2) กลุ่มผู้ไทเมืองวาริชภูมิ ผู้ไทกลุ่มนี้จะเรียกตัวเองว่าผู้ไทกะปอง (หรือผู้ไทกะป่อง) ซึ่งอพยพมาจากเมืองกะปอง ซึ่งอยู่ระหว่างเมืองวังและเมืองเซโปน ผู้ไทกลุ่มนี้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในอำเภовาริชภูมิ เป็นอีกอำเภอที่มีผู้ไทเกือบทั้งหมด มี 5 ตำบล คือ วาริชภูมิ ปลาไหล หนองลาด คำบ่อ และค้อเขียว

2.3) กลุ่มผู้ไทเมืองสกลนคร กลุ่มนี้อพยพมาจากเมืองมหาไชและเมืองกะตาก แขวงคำม่วน ผู้ไทกลุ่มนี้ได้กระจายตัวอยู่ในอำเภอเมืองสกลนคร มี 8 ตำบล คือ ธาตุเชิงชุม โนนหอม และบางหมู่บ้านในตำบลห้วยยาง ธาตุนาเวง เชียงเครือ ขมิ้น ม่วงลาย และดงชน อำเภอโคกศรีสุพรรณ มี 4 ตำบล คือ ดองโขบ เหล่าโพนค้อ ด่านม่วงคำ และบางส่วนในตำบลนาทม อำเภอเต่างอย มี 4 ตำบล คือ เต่างอย บึงทวาย นาตาล และบางส่วนในตำบลจันทร์เพ็ญ อำเภอโพนนาแก้ว มี 3 ตำบล คือ นาแก้ว บ้านโพน และเชียงสือ และมีบางหมู่บ้านในอำเภอกุดบาก

2.4) กลุ่มผู้ไทเมืองจำปาสก ผู้ไทกลุ่มนี้ได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในอำเภอพังโคน (เมืองจำปาสก) มี 3 ตำบล คือ ม่วงไข่ แร่ และไฮหย่อง อำเภอกุสุมาลย์ มี 3 ตำบล คือ นาโพธิ์ อุ่มจาน และนาเพียง อำเภอานานิเวส มี 5 ตำบล คือ วานรนิเวส คูสะคาม ขวักาย กุดเรือคำ และนาซอ อำเภอบ้านม่วง มี 3 ตำบล คือ บ้านม่วง บ้านมาย และดงหม้อทอง และบางหมู่บ้านในอำเภอสว่างแดนดิน

3) ผู้ไทในจังหวัดนครพนม กลุ่มผู้ไทกลุ่มนี้อพยพมาจากเมืองวัง ตั้งถิ่นฐานอยู่ใน 6 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเรณูนคร อำเภอธาตุพนม อำเภอนาแก อำเภอเมืองนครพนม อำเภอปลาปาก และอำเภอนาหว้า

4) ผู้ไทในจังหวัดมุกดาหาร ผู้ไทกลุ่มนี้ตั้งถิ่นฐานหนาแน่นในอำเภอหนองสูงและอำเภอดงหลวง เพราะทั้ง 2 อำเภอเคยเป็นเมืองสำคัญของผู้ไทมาก่อน คือเมืองหนองสูงและปัจจุบันก็ตั้งถิ่นฐานตามอำเภอต่าง ๆ ทั่วจังหวัดมุกดาหาร ได้แก่ อำเภอหนองสูง มีผู้ไทเกือบทั้งหมด ทั้ง 6 ตำบล คือ หนองสูง โนนยาง ภูวง บ้านเป้า หนองสูงใต้ และหนองสูงเหนือ อำเภอดงหลวง มี 3 ตำบล คือ ดงหลวง คำบก และบ้านเหล่า (บ้านแมต) อำเภอดอนตาล มี 6 ตำบล คือ นาสะเม้ง บ้านแก้ง โพธิ์ไทร บ้านบาก ป่าไร่ และเหล่าหมี อำเภอนิคมน้ำอ้อม มี 3 ตำบล คือ บ้านแก้ง ไทร อุดม อำเภอดงหลวง มี 4 ตำบล คือ หนองบัว แคน กุดชุม และพังแดง และอำเภอเมืองมุกดาหาร มี 2 ตำบล คือ นาโสก และมอน รวมทั้งตำบลเมยวดีและหนองพอก อำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด

5) ผู้ไทในจังหวัดยโสธร อำนาจเจริญ และอุบลราชธานี กลุ่มผู้ไททั้ง 3 จังหวัดนี้ เป็นผู้ไทที่อพยพมาจากเมืองเซโปน เมืองพิน เมืองพะลาน และเมืองนอง ได้แก่ กลุ่มผู้ไทบ้านห้องแซง กลุ่มผู้ไทเมืองเสนางคนิคม และกลุ่มผู้ไทเมืองคำเมืองแก้ว ดังนี้

5.1) กลุ่มผู้ไทบ้านห้องแซง และกลุ่มผู้ไทเมืองเสนางคนิคม ทั้งสองกลุ่มนี้ ตั้งถิ่นฐานในอำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดยโสธร มี 4 ตำบล คือ ห้องแซง (ห้องแซง) บุ่งคำ (เมืองเสนางคนิคมเดิม) สวาท และกุดเชียงหมี และบางหมู่บ้านในอำเภอสว่างคณิศ จังหวัดอำนาจเจริญ

5.2) กลุ่มผู้ไทเมืองคำเมืองแก้ว ปัจจุบันคือพื้นที่ในอำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดอำนาจเจริญ มีผู้ไท 4 ตำบล คือ ชานุมาน คำเขื่อนแก้ว โคกก่ง และโคกสาร

นอกจากนี้ยังพบว่ามีกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทตั้งถิ่นฐานอยู่ในอีกหลายจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น บางพื้นที่ในอำเภอสว่างคณิศ เขวาสานะ จังหวัดบุรีรัมย์ บึงโขงหลง และโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ บางพื้นที่ในอำเภอสว่างคณิศ สุรินทร์ บ้านดุง จังหวัดอุดรธานี เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทจากเมืองวัง เมืองเซโปน (หรือเมืองตะโปน) เมืองกะปอง (หรือเมืองกะบอง) เมืองคำม่วน และอีกหลายเมืองที่อพยพย้ายถิ่นฐานจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงมาตั้งถิ่นฐานบริเวณฝั่งขวาแม่น้ำโขงได้ยกฐานะหมู่บ้านของตนขึ้นเป็นเมืองตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 เป็นต้นมา และเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารราชการแผ่นดินในสมัยต่อมาซึ่งแบ่งการปกครองเป็นตำบล อำเภอ และจังหวัด ทำให้หลายเมืองถูกลดฐานะลงเป็นเพียงตำบลขึ้นตรงต่ออำเภอ และหลายเมืองก็ถูกลดฐานะลงเป็นอำเภอขึ้นตรงต่อจังหวัด การแบ่งเขตการปกครองลักษณะนี้ทำให้ในปัจจุบันพบว่ากลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทตั้งถิ่นฐานอยู่ทั่วไปในหลาย ๆ จังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งส่วนใหญ่จะตั้งถิ่นฐานในพื้นที่จังหวัดสกลนคร กาฬสินธุ์ มุกดาหาร และนครพนม

6. บทสรุป

คำเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทที่ปรากฏในเอกสารทางวิชาการตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีหลายคำ ได้แก่ คำว่า “ภูไท”, “ภูไทย”, “ภูไท”, “ผู้ไทย”, “ผู้ไท”, “พูไท” และ “พูไทย” ซึ่งในจำนวนคำเหล่านี้มีคำว่า “ผู้ไทย”, “ผู้ไท” และ “ภูไท” ยังคงเป็นคำที่นิยม

ใช้มาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งคำว่า “ผู้ไทย” นิยมใช้ตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน “ผู้ไท” ใช้ในความหมายเมื่อกล่าวถึงกลุ่มคนไทที่พูดภาษาตระกูลไทอาศัยอยู่ทั้งในและนอกประเทศไทย และ “ภูไท” ใช้ในความหมายเมื่อกล่าวถึงกลุ่มคนที่มิถิ่นเดิมอาศัยอยู่ตามภูเขา

ขณะที่ถิ่นเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทนักวิชาการต่างมีความเห็นที่สอดคล้องกันว่าเดิมนั้น กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เมืองแฉ่ง (หรือเมืองแฉน) หรือเมืองน้ำน้อยอ้อยหนู (ปัจจุบันเรียกว่า เมืองน่านน้อยอ้อยหนู) ปัจจุบันคือจังหวัดเดียนเบียนฟูในประเทศเวียดนาม และอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ (ปัจจุบันคือประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว) ในเวลาต่อมากลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทก็ถูกกวาดต้อนเข้าสู่ประเทศไทย 3 ระลอก คือ สมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เกิดสงครามกบฏเจ้าอนุวงศ์ ซึ่งเป็นการอพยพครั้งใหญ่ที่สุด เพราะกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในหัวเมืองฝ่งซ้ายแม่น้ำโขง เช่น กลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง ไช่ ญ้อ และข่า เป็นต้น กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ต่างถูกกวาดต้อนให้เข้ามาตั้งถิ่นฐาน และสร้างบ้านเมืองอยู่บริเวณฝ่งขวาแม่น้ำโขง กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทเองจึงได้ตั้งบ้านเมืองอยู่บริเวณฝ่งขวาม้าแม่น้ำโขงนับแต่นั้น เป็นต้นมาเช่นกัน

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารราชการแผ่นดินในสมัยต่อมา โดยการแบ่งการปกครองเป็นตำบล อำเภอ และจังหวัด ทำให้หลายเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทถูกลดฐานะลงเป็นเพียงตำบลขึ้นตรงต่ออำเภอ หลายเมืองก็ถูกลดฐานะลงเป็นอำเภอขึ้นตรงต่อจังหวัด การแบ่งเขตการปกครองลักษณะนี้ทำให้ในปัจจุบันพบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทตั้งถิ่นฐานอยู่ทั่วไปในหลายจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยส่วนใหญ่จะตั้งถิ่นฐานในพื้นที่จังหวัดสกลนคร กาฬสินธุ์ มุกดาหาร และนครพนม และพื้นที่บางส่วนในจังหวัดบึงกาฬ อุดรธานี อำนาจเจริญ โยธธร อุบลราชธานี และร้อยเอ็ด

7. เอกสารอ้างอิง

- จิตร ภูมิศักดิ์. (2524). *ความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาว และขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- จินตนา ศูนย์จันทร์. (2539). *การวิเคราะห์คำศัพท์ภาษาไทย อำเภอพราณานิคม จังหวัดสกลนคร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, บัณฑิตวิทยาลัย.
- เจริญศิริ เกื่อนมูลละ. (2553). *การศึกษาของประกอบบททางภูมิทัศน์วัฒนธรรม กรณีศึกษา: ชุมชนภูไทบ้านโคกโก่ง จังหวัดกาฬสินธุ์*. (การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยศิลปากร, บัณฑิตวิทยาลัย.
- ชนัญชิตา ศิริจันทร์. (2550). *บทบาทของชนเผ่าไทในเวียดนามในศึกษาเตียนเบียนฟู (ค.ศ. 1946-1954)*. (สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, บัณฑิตวิทยาลัย.
- ณัฐพล ขาริรักษ์ และวิรัช วงศ์ภินันท์วัฒนา (2564ก). การเลือกใช้ภาษาของวัยรุ่นผู้ไทในอำเภอรอดุพนม จังหวัดนครพนม. *วารสารนานาชาติ มหาวิทยาลัยขอนแก่น สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 11(1), 1-24.
- ณัฐพล ขาริรักษ์ และวิรัช วงศ์ภินันท์วัฒนา. (2564ข). ภาษาหลายภาษาของวัยรุ่นผู้ไทในอำเภอรอดุพนม จังหวัดนครพนม. *วารสารภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม*, 10(1), 54-80.
- ถวิล เกสรราช. (2512). *ประวัติผู้ไท*. พระนครศรีอยุธยา: กรุงเทพมหานครพิมพ์.
- ถวิล ทองสว่างรัตน์. (2530). *ประวัติผู้ไทและชาวผู้ไทเมืองเรณูนคร*. กรุงเทพฯ: ศรีอนันต์.
- ธวัช ปุณโณทก. (2523). *อีสาน: อดีต ปัจจุบัน และอนาคต. ใน วัฒนธรรมพื้นบ้าน: กรณีอีสาน*. เอกสารสัมมนาทางวิชาการ. (หน้า 234-255). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- ธัญญลักษณ์ ไชยสุข มอลเลอร์พ และ Asger Mollerup (ทองคำ). (2556). *ภาษาผู้ไทเพื่อสุขภาพ*. กรุงเทพฯ: บางกอกอิมเมจแอดเวอร์ไทซิง.

- ฉันว่า ใจเที่ยง. (2555). สายสัมพันธ์วัฒนธรรมผู้ไทสองฝั่งโขง. วารสารรัฐศาสตร์และ
นิติศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์, 1(2), 1-20.
- นพดล ตั้งสกุล และจันทิพย์ วงศ์คำ. (2546). คติความเชื่อและระบบสังคมกับการปลูกสร้าง
เรือนพื้นบ้านและชุมชนผู้ไท. (รายงานฉบับสมบูรณ์ ชุดโครงการชุมชนและเรือนไท
: รูปแบบและนิเวศวิทยาวัฒนธรรมการอยู่อาศัย). ขอนแก่น: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- นิยม พ้อคำช้าง. (2559). การวิเคราะห์ดนตรีพิธีกรรมผู้ไทย อำเภอเรณูนคร จังหวัด
นครพนม. (รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการ
วิจัย.
- บุญจันทร์ ทิพย์ชัย. (2561). การบูรณาการการใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรของกลุ่มชาติพันธุ์
ไทยลาว ผู้ไทย และกะเลิง สืบบทบาทหน้าที่ของผู้นำชุมชนในภาคอีสาน. (วิทยานิพนธ์
ปริญญาดุษฎีบัณฑิต) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, บัณฑิตวิทยาลัย.
- บุญยงค์ เกศเทศ. (2553). ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในเวียดนาม และลาว/ไทย.
เอกสารประกอบสัมมนาทางวิชาการ ประจำปี 2553. (หน้า 1-56). นครพนม: มูลนิธิ
โตโยต้าประเทศไทย.
- บุญยงค์ เกศเทศ. (2554). “ไทดำ” เมืองแกง “ทรงดำ” ถิ่นสยาม จากหนองแอ่ดถึงหนอง
ปรัง. กรุงเทพฯ: อินทนิล.
- บุญยงค์ เกศเทศ. (2562). รากเหง้าเผ่าพันธุ์ในสยาม. มหาสารคาม: อินทนิล.
- ประชุมพงษาวดาร ภาคที่ 9 เรื่องพงษาวดารเมืองไล. (2461). พระนครศรีอยุธยา: โสภณ
พิพิธพัฒนการ.
- ประชุมพงษาวดาร ภาคที่ 22 เรื่องพงษาวดารเมืองหัวพันห้าทั้งหก. (2464). พระนครศรีอยุธยา:
โสภณพิพิธพัฒนการ.
- ประวิทย์ คำพรหม. (2549). เรณู-ภูไท. นครพนม: มนต์อักษร.
- พระโพธิ์ธรรมาจารย์ (ติสโส อ้วน). (2469). ลัทธิธรรมนิยมต่าง ๆ ภาคที่ 18 ตอนที่ 1
ว่าด้วยชนชาติภูไทย และชาติญ้อ. พระนครศรีอยุธยา: โสภณพิพิธพัฒนการ.
- พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ. (2549). งานค้นคว้าเรื่องชนชาติไทย. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์
บุ๊คส์.

- พิณรัตน์ อัครวัฒนากุล. (2541). การศึกษาเปรียบเทียบระบบวรรณยุกต์ในภาษาของคน “ลาว” คน “ญ้อ” และคน “ผู้ไท” ในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, บัณฑิตวิทยาลัย, ภาควิชาภาษาไทย. (2559). ประชาธิปไตยท้องถิ่นกับวัฒนธรรมไทของชุมชนบ้านโนนอำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์. (การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาโทบริหารธุรกิจ) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, บัณฑิตวิทยาลัย.
- รัตติยา โกมินทรชาติ. (2549). การฟ้อนของชาวภูไท: กรณีศึกษาหมู่บ้านวาริชภูมิ อำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, บัณฑิตวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน
- ราชันย์ นิลวรรณภา. (2553). อัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทแดง. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ) มหาวิทยาลัยนเรศวร, บัณฑิตวิทยาลัย
- โรชนี คนหาญ. (2546). คำพื้นฐานภาษาผู้ไทไทย: การศึกษาตามแนวภาษาศาสตร์เชิงประวัติ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.
- ลักษณะการ สัตถาผล. (2550). การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนชาวภูไทในอำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ) มหาวิทยาลัยรามคำแหง, บัณฑิตวิทยาลัย.
- วัชรพร วงศ์กัณหา. (2559). คนไทไกลบ้าน: จากเมืองหล้าฟ้าแดนถึงเมืองลุ่มลัดเลียง. ใน สุชนาถ บุญเที่ยง (บรรณาธิการ). วิจิตรแพรวา มรดกภูมิปัญญาสู่ราชินีแห่งใหม่. (หน้า 43-72). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์.
- วิลาวุฒิย์ เอื้อวงศ์กุล. (2542). ความสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการของเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เมืองเรณูนคร. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, บัณฑิตวิทยาลัย.

- ศรีสุข ผาอินทร์. (2557). *การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทย: กรณีศึกษา บ้านนาบัว ตำบลโคกหินแฮ่ อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, บัณฑิตวิทยาลัย.
- ศรีสุตา เอื้อนครินทร์. (2520). *วรรณกรรมพื้นบ้านผู้ไทย ตำบลเรณูนคร จังหวัดนครพนม*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, บัณฑิตวิทยาลัย.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2503). *นิทานโบราณคดี, พิมพ์ครั้งที่ 10*. กรุงเทพฯ: เกษมบรรณกิจ.
- สภาวัฒนธรรมตำบลอุ่มเหมา. (2558). 185 ปี คนเผ่าภูไทอู่มเหมา. นครพนม: สภาวัฒนธรรมตำบลอุ่มเหมา.
- สมพาวัน แก้วบุตตา. (2556). “จาว”: สายสัมพันธ์ฉันท์เครือญาติของไทแดง. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 22-1,(1)5.
- สิริกัญญา วรชิน. (2552). *การศึกษาสถาปัตยกรรมทางภาษาของภาษาผู้ไทยอำเภอภูผารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยมหิดล, บัณฑิตวิทยาลัย.
- สิริยาพร สาสีพันธ์. (2554). *บทบาทศูนย์วัฒนธรรมบ้านภูไทในการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมภูไทเรณูนครท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยศิลปากร, บัณฑิตวิทยาลัย.
- สุทธิดา จันทรดวง. (2560). *การแปรการใช้ศัพท์ของคนสามระดับอายุในภาษาผู้ไทกะบ้องประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยศิลปากร, บัณฑิตวิทยาลัย.
- สุเทพ ไชยจันทร์. (2556). *ผู้ไท ลูกแกน*. กรุงเทพฯ: ตาตา.
- สุนทร ศรีหาคลัง. (2560). *การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม: ภาษาและการแต่งกายของชาวภูไทเรณูนครในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยรามคำแหง, บัณฑิตวิทยาลัย.
- สมิตร ปิตุพัฒน์, เทียมจิตร พวงสมจิตร และพิเชฐ สายพันธ์. (2546). *ไทแดงที่อำเภอบาเทือก จังหวัดแทงหัว ประเทศเวียดนาม: สภาพชีวิตและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- สุมิตร ปิติพัฒน์, พิเชฐ สายพันธ์, ศิริรินทร์ ใจเที่ยง, สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์ และสุนิสา ฉันทรัตนโยธิน (2546). *กลุ่มชาติพันธุ์ไทแดงในแขวงหัวพัน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุมิตร ปิติพัฒน์. (2546). *คนไทแดงในแขวงหัวพัน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุรัชย์ ชินบุตร. (2553). *การสืบทอดอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของหมอเหยาและอัตลักษณ์ของผู้ไทในพิธีเหยาเลี้ยงผี กรณีศึกษา ตำบลโนนยาง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, บัณฑิตวิทยาลัย.
- สุวิทย์ อิศาศศวัต และณรงค์ อุบุญญ์. (2538). *การเปลี่ยนแปลงวิถีครอบครัวและชุมชนกรณีผู้ไท*. (รายงานการวิจัย). ขอนแก่น: ภาควิชาประวัติศาสตร์และโบราณคดี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ. (2547). *แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์. (2549). *สถานการณ์ทางภาษาในสังคมไทยกับความหลากหลายทางชาติพันธุ์*. *วารสารภาษาและวัฒนธรรม*, 17-5 ,(2)25.
- อลงกรณ์ อธิพัฒน์. (2557). *วัจนกรรมจากคำเรียกขานในพิธีกรรมรักษาโรคของหมอเหยาชาวผู้ไท*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย.
- อัจฉริยา ชวงค์เลิศ. (2558). *การประกอบสร้างความเป็นไทในอดีต: กรณีศึกษาคนไทในภาคกลางตอนเหนือของเวียดนามในศตวรรษที่ 15 - ก่อนยุคลังคมนิยมเวียดนาม*. (รายงานการวิจัย). พิษณุโลก: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.